

ԳԱՎԱՌԻ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ ՎԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱԿՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՆ՝ ՍՈԿՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵԶ
ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԶԵՎԱԿՈՐՈՒՄԸ ԱՌԱՐԿԱՅԻ
ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

ՀԵՏԱԶՈՏՈՂ ՈՒՍՈՒՑԻՉ՝ ԳԱՅԱՆԵ ԶՐԱՂԱՑՊԱՆՅԱՆ
ՂԵՎԱՎԱՐ՝ ԹԵՐԵԶԱ ՂԱՐԱԲԱՂՑՅԱՆ

ԳԱՎԱՌ 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	3
2. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐԸ ԵՐԵՄԱՆԵՐԻ ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ	5
ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ.....	5
2.1 Ի՞ՆՉ Է ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԸ.....	5
2.2 ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԴԱՍԻ ՕՐԻՆԱԿ	10
3. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	11
4. ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....	11

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Իսկական ուսուցումը ոչ այնքան կանոնների մեջ

է, որքան վարժությունների:

Ժան-ժակ Ռուսո

Մեր երկրում արժեքային համակարգի ձևավորումը ներառված է ՀՀ պետական չափորոշչում՝ որպես կրթության բովանդակային բաղադրիչ: Յուրաքանչյուր ուսումնական առարկայի մասով սովորողների պատրաստվածությունը ներկայացվող գիտելիքային պահանջների մեջ առանձին կետով նաև նշվում է արժեքները և դրանց ձևավորումը, որոնք պետք է տա դպրոցը:

Իմ հետազոտական աշխատանքի թեման է «Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում»: Թեման արդիական է, քանի որ կրթության նպատակն անհատին ոչ միայն գիտելիքներով զինելն է, այլև նրա մեջ բարոյական որոշակի հատկանիշներ ձևավորելը: Արժեքային կրթությունն ի սկզբանե կրթության անքակտելի բաղադրիչն է եղել: Ինչպես ամբողջ աշխարհում, Հայաստանում էլ այսօր արժեքային կրթությունը հասարակությանը հուզող խնդիրներից մեկն է:

Թեմայի նպատակն է վեր հանել և վերլուծել այն խնդիրները, որոնք առաջանում են սովորողների մոտ առարկայի դասավանդման ժամանակ արժեհամակարգ ձևավորելու ընթացքում, քանի որ գաղտնիք չէ բոլորիս, որ այսօր հայ աշակերտի արժեքային համակարգը խարխլված է, իսկ արժեքները՝ խեղաթյուրված: Տվյալ հետազոտության օբյեկտ են հանդիսանում աշակերտները, քանի որ անհրաժեշտ է գիտակցել, որ դպրոցի նպատակը կիրթ, մարդասեր, հոգևոր արժեքներով հարուստ, ակտիվ, բարձր բարոյականության տեր, իր հայրենիքը սիրող մարդու դաստիարակությունն է: Այս նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է լուծել մի շարք խնդիրներ՝

- Գաղափար տալ հայ մշակույթի քաղաքակրթության, նրա առաջացման ու զարգացման օրինաչափությունների առանձնահատկությունների մասին:
- Ծանոթացնել հայ ժողովրդի մշակութային արժեքներին և համամարդկային նվաճումներին:

- Ցույց տալ ժողովրդի աշխատասիրությունը, ազատ, խաղաղ ու ստեղծագործ աշխատանքի՝ նրա բնածին ձգտումը:
- Ներարկել սեր և հարգանք աշխատանքի, աշխատավոր և բարիք ստեղծող մարդկանց նկատմամբ:
- Պատկերացում տալ մեր ժողովրդի կյանքի ու կենցաղի, ապրելակերպի ու ավանդույթների, վարքի ու բարքերի մասին: Հասկանալի դարձնել, թե ինչպես են ապրել ու աշխատել մեր նախնիները:
- Ջարգացնել սովորողների ճանաչողական, տրամաբանական, ստեղծագործական մտածողությունը, հաղորդակցական, համագործակցային և ինքնուրույն գործունեության կարողություններն ու հմտությունները:
- Խթանել սովորողների ճանաչողական ակտիվությունը, մտածողության ինքնուրույնությունը, սեփական գիտելիքներն ինքնուրույն լրացնելու և հարստացնելու կարողությունները:
- Ձևավորել գիտակից վերաբերմունք համամարդկային գլոբալ հիմնախնդիրների, բնական աղետների, մարդկության ճակատագրի և ապագայի նկատմամբ:

Հանրակրթական դպրոցներում ուսուցանվող ցանկացած ուսումնական բնագավառ սովորողի արժեհամակարգի ձևավորման գործընթացում որոշակի մասնաբաժին ունի: Արդի տնտեսական բարդ պայմաններում դպրոցի համար այդ նպատակին հասնելը հեշտ չէ: Յուրաքանչյուր ուսուցչի, այդ թվում նաև աշխարհագրության ուսուցչի առաջ կանգնած է առարկայի ուսումնական դասընթացի նյութերով արժեքային համակարգի ձևավորման, սովորողների անձի դաստիարակության խիստ բարդ խնդիրը:

2. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐՈՇ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱԿՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

2.1 Ի՞ՆՉ Է ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

«Արժեհամակարգ» հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավականին լայն շառավղով: Առավելապես ընդունված է, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները, այդ թվում՝ աշխարհագրությունը: Աշխարհագրությունը բոլոր երկրների դպրոցների առանցքային հանրակրթական առարկաներից է: Այն միակ առարկան է, որ տալիս է Երկրի՝ որպես մարդկության մոլորակի և նրա վրա մարդկային հասարակության տարածքային կազմակերպման մասին անմիջական պատկերացում:

Աշխարհագրությունն է, որ արդի աշխարհը իր զարգացման օրինաչափություններով և օրեցօր բարդացող հիմնախնդիրներով ճանաչելի է դարձնում սովորողին, ծանոթացնում է նրան տարբեր երկրների բնությանը, բնակչությանն ու տնտեսությանը, տարբեր ժողովուրդների սովորություններին, նյութական և հոգևոր մշակույթին: Աշխարհագրությունն է սովորողին մղում ճանաչելու սեփական հայրենիքը, հասկանալու և գնահատելու նրա տեղն ու դերը հարավփոփոխ աշխարհում, ընկալելու այն փոխադարձ կապերի բնույթն ու առանձնահատկությունները, որոնք գոյություն ունեն մի կողմից մարդու և շրջակա միջավայրի, մյուս կողմից՝ Հայաստանի և նրա հեռու ու մոտիկ հարևանների միջև, և դրանով իսկ նպաստում է նրա ինչպես ընդհանուր կուլտուրական մակարդակի բարձրացմանը, այնպես էլ էկոլոգիական կուլտուրայի ու քաղաքական կուլտուրայի ձևավորմանը:

Դպրոցական աշխարհագրության բովանդակության հիմքում ընկած են բնության և հասարակության օրենքների օբյեկտիվ իրողությունն ու ճանաչելիությունը, բնության և հասարակության փոխադարձ կապը, տարածաժամանակային փոխազդեցությունները և դրանց առաջընթաց զարգացումը: Դպրոցական յուրաքանչյուր դասընթաց յուրովի է

բացահայտում աշխարհահայացքային այդ գաղափարները՝ ելնելով իր առանձնահատուկ բովանդակությունից: Հետազոտության իրենց առարկաներից՝ նեղ իմաստով օբյեկտներից ելնելով, և՛ բնական, և՛ հասարակական աշխարհագրությունն ունի գիտական ճիշտ աշխարհահայացք ձևավորելու, քանի որ դրանք ընդգրկում են բնական և հասարակական երևույթների լայն շրջանակ, ինչպես նաև բնական միջավայրի և հասարակության միջև գոյություն ունեցող կապերը տեսնելու, սովորելու և հասկանալու հնարավորություններ:

Աշխարհագրական գիտելիքների շնորհիվ ամրապնդվում է այն համոզմունքը, որ աշխարհը ճանաչելի է, նյութական, միասնական, ամբողջական, բնության ու հասարակական կյանքի բաղադրիչները գտնվում են սերտ կապի մեջ, այդ բաղադրիչներն էլ առանձին-առանձին ու միասնաբար անընդհատ զարգանում և փոփոխվում են ժամանակի ու տարածության մեջ:

Աշխարհագրության միջոցով տնտեսության, դրա ճյուղերի ուսումնասիրումն աշակերտներին հնարավորություն է տալիս ծանոթանալու աշխատանքային տարբեր գործունեության ոլորտներին, զանազան մասնագիտություններին, ինչը հնարավորություն է տալիս դպրոցականներին որոշելու սեփական հետաքրքրություններն աշխատանքային գործունեության ընտրության ժամանակ:

Դպրոցականների տարաբնույթ դիտարկումներն աշխարհագրությունից հնարավորություն են տալիս սովորողներին մի կողմից երևույթները տեսնել համալիր ձևով, մյուս կողմից՝ դրանք նպաստում են նրանց դիտողականության զարգացմանը: Այս առումով արժեքավոր են երկարատև դիտարկումները, որոնք շրջակա բնությունը և մարդու տնտեսական գործունեությունն ուսումնասիրելու ժամանակ հնարավորություն են տալիս համապատասխան հետևություններ կատարել կլիմայի, գետերի ռեժիմի, հողաբուսական ծածկի, մարդուն շրջապատող բնության ռացիոնալ օգտագործման և պահպանության առանձնահատկությունների վերաբերյալ: Դպրոցականների երևակայության զարգացման կարևորագույն միջոցներ են համարվում ուսուցչի պատկերավոր խոսքը, երևակայական ճանապարհորդությունները քարտեզներով և այլն: Քարտեզների միջոցով տարբեր տարածքների աշխարհագրական բնութագրերի կազմումը, ստեղծագործական բնույթի աշխատանքների կատարումը սովորողների մոտ զարգացնում են տրամաբանական մտածողության այնպիսի կողմեր, ինչպիսիք են ապացուցելիությունը, դատողության հատկությունը, ճիշտ մտահանգումներ կատարելու կարողությունները:

Մտածողության զարգացումը կապված է աշակերտի խոսքի զարգացման հետ: Ծանոթանալով մեծ թվով աշխարհագրական անունների, թվերի ու փաստերի հետ՝ զարգանում է աշակերտների հիշողությունը:

Տարրական դպրոցն ավարտողը պետք է ճանաչի իր հայրենիքը, թվարկի նրա խոշոր քաղաքները, լճերը, գետերը, լեռները, իմանա իր բնակավայրի աշխարհագրական առանձնահատկությունները: Նա աշխարհագրական գիտելիքների հիման վրա կարող է ծեռք բերել հետևյալ կարողություններն ու հմտությունները.

- դիտարկել և նկարագրել բնության մեջ կատարվող պարբերական փոփոխությունները,
- օգտվել որոշակի սարքերից (կողմնացույց, ջերմաչափ, ճնշաչափ),
- խորհրդակցել համադասարանցիների հետ,
- համատեղ մշակել և իրականացնել բնապահպանական պարզ միջոցառումներ:

Աշակերտն աշխարհագրական գիտելիքների շնորհիվ պետք է սիրի բնությունը, գնահատի բնության գեղեցկությունը, հոգատար վերաբերմունք ունենա կենդանական և բուսական աշխարհի նկատմամբ, ճանաչի մարդ-բնություն կապը, գիտելիքներ ունենա օրգանիզմի և շրջակա միջավայրի փոխազդեցության մասին, ճանաչի Հայաստանի բնությունը և նրա յուրահատկությունները: Սովորողը պետք է գիտակցի բնական պաշարների սահմանափակությունը, մերժի բնության նկատմամբ սպառողական հոգեբանությունը, գիտակցի իր դերն ու պատասխանատվությունը բնական միջավայրի պահպանման գործում: Պետք է ընդհանուր գծերով ճանաչի իր հայրենիքը, իմանա Հայաստանի և նրա հարևան պետությունների տեղը քարտեզի վրա, պատկերացում ունենա մարդկանց միջև հավասարություն, արդարություն, բարեկամություն և խաղաղություն հաստատելու անհրաժեշտության մասին: Աշակերտը պետք է ունենա ազգային ինքնագիտակցություն, կարևորի պետականության դերը հայապահպանության և Հայաստանի զարգացման գործում, գիտակցի կրթվելու, ամբողջ կյանքի ընթացքում ինքնակրթությամբ զբաղվելու կարևորությունը:

Ուսուցման գործընթացում լուծվում են սովորողների կրթական, դաստիարակչական կամ արժեքային և ընդհանուր զարգացման խնդիրներ: Դրա համար յուրաքանչյուր դասի դաստիարակչական խնդիրների լուծումը նախատեսում է ոչ թե մեկուսացված կամ

առանձին մոտեցում, այլ գիտելիքների ու կարողությունների արժեքային որակների, կամքի, բնավորության, զգացմունքների հոգեբանական տարբեր դրսևորումների միաժամանակյա և փոխկապակցված մոտեցում: Ուսուցիչը ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով (անհատական, խմբային, էքսկուրսիա, դասղեկական ժամ, արտադասարանական միջոցառումներ և այլն) առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային դաստիարակչական խնդիրների լուծումը: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքի ժամանակ աշակերտները սովորում են ուշադրությամբ վերաբերվել միմյանց, միասին հաղթահարել դժվարությունները, միասին ձեռք բերել հաջողություններ, լսել հակադիր կարծիքներ և այլն: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ ձգտում է անթերի դաս անցկացնել, սակայն միշտ չէ, որ դա հաջողվում է: Դա կախված է մի շարք գործոններից.

- 1) սոցիալական պատվերով պայմանավորված՝ դասերին ներկայացվող պահանջների գիտակցումից և կատարումից,
- 2) ուսումնական գործընթացի օրինաչափություններից,
- 3) դեպի ազգային արժեքներ ուսուցման կողմնորոշումից,
- 4) նպատակներից, ինչպես նաև ուսումնադաստիարակչական և զարգացնող խնդիրների լուծումից:

Դասին ներկայացվող կարևորագույն պահանջ և յուրաքանչյուր դասի բնորոշ հատկանիշ է ուսումնական նպատակի հստակությունը, դաստիարակող և զարգացնող խնդիրների անխզելի կապը և այդ խնդիրների հստակ և հետևողական իրագործումը: Հասակակիցների խմբում աշակերտն ավելի ազատ է արտահայտում իր մտքերն ու դատողությունները, գործում է անկաշկանդ, ինչն էլ նպաստում է ուսուցման արդյունավետ կազմակերպմանը: Աշխարհագրության ուսուցման գործընթացում, ընդհանրապես դպրոցական պրակտիկայում հանդիպում ենք տարբեր տիպի դասերի, որոնք ունեն իրենց ուսումնադաստիարակչական նպատակը: Դասերի տիպերի դասակարգման շատ տարբերակներ ունեն ընդհանուր բնույթ: Դրանց հիմքում ընկած են հիմնական նպատակներ՝ պատրաստի գիտելիքների յուրացում, կրկնության միջոցով դրանց ամրապնդումը, գիտելիքների կիրառում պրակտիկայում, սովորողների ձեռք բերած գիտելիքների, հմտությունների ու կարողությունների ստուգում, կարողությունների ու

հմտությունների ձևավորման նպատակով կատարվող վարժություններ: Այդ տիպի դասերից են ներածական դասը, խառը կամ համակցված դասը, նոր գիտելիքների ուսումնասիրման դասը, զրույցդասը, գիտելիքների ստուգման և գնահատման դասը, էքսկուրսիոն դասերը, սեմինարների դասը և այլն: Թվարկվածներից առավել գործածականը և արդյունավետը, իմ համոզմամբ, խառը (համակցված) դասն է, որն ընդգրկում է ուսուցման գործընթացի շատ կողմեր՝ նոր գիտելիքների հաղորդում և յուրացում, ամրապնդում, ընդհանրացում, ստուգում և գնահատում: Դասի այս տիպն ամենատարածվածն է հատկապես ցածր դասարաններում, որտեղ սովորողների ուշադրությունն անկայուն է, նրանք չեն կարողանում երկար ժամանակ զբաղվել միևնույն բնույթի աշխատանքով, կարիք են զգում աշխատանքի բովանդակության, ուսուցման ձևերի ու մեթոդների հաճախակի փոփոխման, այլապես կկորցնեն հետաքրքրությունը դասի նկատմամբ: Դասի այս տիպը կարող ենք կիրառել ոչ մեծ ուսումնական թեմաներ ուսումնասիրելիս:

2.2 ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԶԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԴԱՍԻ ՕՐԻՆԱԿ

Այժմ դասի օրինակով ներկայացնենք, թե ինչպես են աշակերտների մոտ ձևավորվում հայրենի բնության նկատմամբ, իրենց շրջապատի բնառեսուրսային ներուժի ռացիոնալ օգտագործման, պահպանության ու վերականգնման կարևորությունը:

Դա լավագույնս ստացվում է իններորդ դասարանի «Հայաստանի աշխարհագրություն» դասընթացի «Գեղարքունիքի մարզ» թեմայի ուսուցման ընթացքում: Քանի որ ծանոթ են իրենց տարածաշրջանի՝ իրենց ապրելատեղի ռելիեֆին, կլիմային, հողաբուսական ծածկին, մարդածին լանդշաֆտներին, ոռոգովի հողատարածքներին և, ինչու չէ, այն հիմնախնդիրներին, որոնք առաջացնում են և հետագայում էլ կառաջացնեն մեծ չլուծվող խնդիրներ: Ուստի, ճանաչելով, խորապես ուսումնասիրելով իրենց տարածաշրջանի արժեհամակարգերը՝ կարողանան հետագայում չկանգնել այնպիսի խնդիրների առաջ, ինչպիսիք են քաղցրահամ ջրերի՝ սպառման և աղտոտման հիմնախնդիրները, Սևանա լճի աղտոտվածության, ձկնատեսակների վերացման հիմնախնդիրը, սակավ բնական հողային ռեսուրսների պայմաններում կարողանան զարգացնել գյուղատնտեսության ինտենսիվ ուղղությունը՝ ստեղծելով ջերմոցային տնտեսություններ, օգտագործել կաթիլային ոռոգման եղանակը՝ քաղցրահամ ջրի հիմնախնդրից խուսափելու համար: Հոգ տանի շրջապատող միջավայրի մաքրության մասին „Մտածել համամոլորակային, գործել տեղական» կարգախոսով: Կարողանալ առաջարկել միջոցներ աղբահանությունը ճիշտ և ժամանակին կազմակերպելու համար: Այսինքն՝ դաստիարակել այնպիսի ապագա քաղաքացի, որ, ծանոթ լինելով, իմանալով մարզի խնդիրները, կարողանա դիմակայել, ճիշտ կազմակերպել իր տնտեսությունը՝ ամուր կանգնելով իր հայրենի հողի վրա, որը կնպաստի բնակչության՝ Հայաստանի գյուղական բնակավայրերից դեպի քաղաքներ տեղաշարժի, ինչպես նաև արտագաղթի կանխմանը: Արժեհամակարգի ձևավորում տալիս են իմ դասերի ոչ միայն «Հայաստանի աշխարհագրություն» դասընթացի ուսումնասիրման ժամանակ, այլև «Հասարակական աշխարհագրություն» դասընթացի «Աշխարհի քաղաքական բաժանման», «Պետությունների դասակարգման սկզբունքները», «Աշխարհի բնակչությունը և կազմը» և բազմաթիվ այլ թեմաներ ուսումնասիրելիս:

3. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Աշխարհի 200 պետությունների մեջ մեր փոքրիկ Հայաստանի Հանրապետությունը համայն հայության հայրենիքն է, քանի որ բացի մեր բուն հայրենիքից ունենք նաև սփյուռք: Այդ է պատճառը, որ հատկապես հայ աշակերտի, հայ մարդու, հայի արժեհամակարգը պետք է տարբերվի աշխարհի մյուս ժողովուրդների մտածելակերպից: Այդ պատճառով, Հայաստանի աշխարհագրության խորը իմացությունը յուրաքանչյուր հայի նույնքան անհրաժեշտ է, որքան մայրենի լեզվի, հայրենի ժողովրդի պատմության և մշակույթի իմացությունը: Եթե ուսուցիչը լավ է սերմանում այդ գիտելիքը, ապա այդ իմացությունը կօգնի յուրաքանչյուր աշակերտի ճիշտ գնահատել նաև մեր հայրենիքի զարգացման հեռանկարները և իրական հնարավորությունները, ճիշտ կողմնորոշվել համաշխարհային և տարածաշրջանային նշանակության իրադարձություններում, հասկանալ մեզ ներկայացվող մարտահրավերները և պատկերացում ունենալ դրանց դիմակայելու ուղիների մասին: Իսկ դա կարող ենք իրականացնել միայն խորապես ճանաչելով և արժանվույն գնահատելով Հայաստան աշխարհը, սիրելով այն և նվիրվելով նրա հզորացման ու բարգավաճման վեհ նպատակին:

Այսպիսով, ամփոփելով իմ հետազոտական աշխատանքի թեման՝ եկանք այն եզրակացության, որ պետք է դաստիարակել խորը հայրենասիրություն, ձևավորել հայրենիքի, ազգային պետության ու ժողովրդի նկատմամբ ազգային արժանապատվության ու հպարտության, անմնացորդ սիրո ու հարգանքի խոր զգացում: Ներարկել այն գաղափարը, որ հայրենիքին ու Հայոց բանակին ծառայելը պատվի գործ է:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բաբանսկի Յու. Կ., Պոբեդանոսցև Գ.Ա., «Աշակերտների դաստիարակությանը կոմպլեքսային մոտեցում», Երևան, 1987թ. էջ 112
2. Մուդրիկ Ա. Վ., «Ղարոցականի անձը և դաստիարակությունը կոլլեկտիվում», Երևան, 1986թ., էջ 86
3. Սուխոմլինսկի Վ.Ա., «Սիրտս նվիրում եմ երեխաներին», Երևան, 1977թ., էջ 317
4. Օլջաննիկովա Ա.Ե., «Հույզեր և դաստիարակություն», Երևան, 1985թ., էջ 84
5. «Հանրակրթական հիմնական դպրոցի «Աշխարհագրություն» և «Հայաստանի աշխարհագրություն» առարկայի չափորոշիչներ և ծրագրեր», Երևան, 2008թ.

Դասի պլան

Դաս 19 [Բնօգտագործման եվ բնապահպանության խնդիրները](#)

Ուսուցիչ՝ Գայանե Զրաղացպանյան

14.11.2022

Առարկան – Հայաստանի աշխարհագրություն		
Դասարանը–9-րդ	Ուստարի–2022-2023	Կիսամյակը – 1-ին
Թեման	Բնօգտագործման եվ բնապահպանության խնդիրները	
Դասի նպատակը	<p>Ձարգացնել գիտելիքներ բնապահպանական հիմնախնդիրների վերաբերյալ: Ձևավորել կարողություններ օդային ու ջրային ավազանների , հողերի աղտոտման աղբյուրները վերլուծելու : Ձևավորել գիտելիքներ ՀՀ-ում անտառների պահպանության կարևորությունը գնահատելու համար : Ձարգացնել սովորողների վերլուծական կարողությունները:</p>	
Վերջնարդյունքները	<p>Արդյունքում սովորողը պետք է կարողանա.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Վերլուծել • բնապահպանական խնդիրներ առաջացման մարդածին և բնածին գործոնների ազդեցությամբ: • Անտառների շարունակվող կրճատման արդյունքում տարաբնույթ էկոլոգիական խնդիրները: • Օդային և ջրային ավազանների հիմնական աղտոտման պատճառները՝ավտոմոբիլային տրանսպորտի արտանետումները , պղնձածուխի հոսքաջրերը, կենցաղային թափոններ : <i>առարկայի չափորոշչային նվազագույն պահանջները կատարելու</i> 	

	<p><i>համար սովորողը պետք է կարողանա</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • քարտեզի վրա ցույց տալ ՀՀ-ում անտառների տարածման վայրերը : • Թվարկե՛ք օդային ու ջրային ավազանների ու հողերի աղտոտման աղբյուրներ:
Ընդհանրական խաչվող հասկացությունները	<p><i>Օրինաչափություններ</i></p> <p>Բնություն , պահպանություն , ռեսուրս</p>
Միջառարկայական կապերը	<p>Հայոց լեզու - Վերլուծել և ընկալել տարբեր բնույթի գրական հայերեն տեքստեր և հասկանալ դրանց հիմնական գաղափարը: Ձևակերպել ընտրված նպատակին, խնդիրներին և լսարանին համապատասխան գրագետ բանավոր և գրավոր խոսք, այդ թվում՝ հրապարակային խոսք, կիրառել ոչ վերբալ հաղորդակցման տարատեսակ միջոցներ:</p> <p>Բնություն – Կարողանա բացատրել բնության առանձնահատկությունները</p>
Անհրաժեշտ նյութեր, տեխնիկական միջոցներ	Ուսումնառության նոր նյութ, դասագիրք :
Ուսուցման մեթոդներ	Մտազրոհ, աշխատանք տեքստով

ԴԱՍԻ ԸՆԹԱՑՔԸ

Դասի փուլերը	Փուլի խնդիրները	Ուսուցչի գործողությունները	Աշակերտի գործողությունները
1.Կազմակերպչական մաս (1-2 րոպե)	Կազմակերպել դասի սկիզբը:	Ողջունում է աշակերտներին, նշում բացականերին:	Ողջունում են ուսուցչին, պատասխանում են ուսուցչի հարցերին:
2.Տնային աշխատանքի ստուգում	Պարզել սովորողների կողմից անցած	Հարցերի միջոցով պարզում է	Ներկայացնում են կատարած աշխատանքը, ցուցադրում գիտելիքները, տալիս են հարցեր:

(3-4 բույսեր)	նյութի յուրացման աստիճանը, առկա խնդիրները:	նախորդ դասի մասին մասին ձեռք բերած գիտելիքներն ու կարողությունները, տալիս է համապատասխան բացատրություններ, ցուցումներ, պատասխանում է հարցերին:	
3.Նախորդ դասին ուսումնասիրած նյութի ամփոփում (5-6 բույսեր)	Ամփոփել նախորդ աշխատանքի արդյունքները, նախապատրաստել աշակերտների նոր նյութի ընկալմանը, արդիականացնել գիտելիքներն ու կարողությունները:	Իրականացնում է հարցադրումներ . 1.Ինչ՞ է լանդշաֆտը 2.Ինչպիսի՞ լանդշաֆտներ գիտեք , որոնք տարածված են ՀՀ-ում 3 . Ո՞ր լանդշաֆտն է մեծտարածք զբաղեցնում ՀՀ-ում Ամփոփում է աշխատանքը, տալիս համապատասխ	Պատասխանում են տրված հարցերին: Իրականացնում են փոխադարձ գնահատում, լսում ուսուցչի պարզաբանումները: Դատողություններ են անում ուսուցչի հարցադրումների հիման վրա՝ բացահատելով նոր դասի գաղափարները:

		ան պարզաբանումներ: Կապեր ստեղծել նախորդ և օրվա դասերի հիմնական գաղափարների միջև:	
4. Հետաքրքրության խթանում (2 թույլ)	Կազմակերպել մտազրույց, իրականացնել մտքերի տարափ:	Գրատախտակի ն գրում է հետևյալ հասկացությունները. <i>Բնօգտագործում</i> <i>Բնապահպանություն</i> Շեշտադրում է այն հարցերը, որոնք պետք է ուսումնասիրվեն դասի ընթացքում:	Սովորողները հնչեցնում են թեմատիկ մտքեր, հետաքրքրող հարցերը, դուրս բերում նոր դասի թեման:
5. Դասի թեմայի և նպատակի ձևակերպում (2-3 թույլ)	Քննարկման արդյունքներից բխեցնել դասի նպատակն ու խնդիրները:	Դասի թեման գրում է գրատախտակին , նշում դասի նպատակը և խնդիրները:	Ուշադիր լսում են ուսուցչին, տեսրում գրում են դասի թեման և նպատակը:

<p>6. Ուսումնական նյութի նախնական յուրացում (14-16 րոպե)</p>		<p>Ղասի սկզբում ուսուցիչը սովորողներին ներկայացնում է բնապահպանության և բնօգտագործման հիմնախնդիրները :</p> <p>Քննարկումների միջոցով սովորողները թվարկում են այն միջոցառումները , որոնք հանգեցնում են բնապահպանական հիմնախնդրի :</p>	<p>Սովորողները կարդում են ղասի առանձին մասերը, քննարկում այն և գաղափարները հստակ ձևակերպելով գրում տեսրերում:</p>
<p>7. Գիտելիքների ամրապնդում (8-10 րոպե)</p>	<p>Ամրապնդել ձեռք բերած գիտելիքները ելույթների և մեկնաբանությունների միջոցով:</p>	<p>Ուղղորդում է աշխատանքների նպատակային ներկայացումն և ամրապնդումը:</p> <p>Ուսուցիչը տալիս է հետևյալ հարցադրումներ</p>	<p>Ուսումնասիրված նյութն ամրապնդելու համար սովորողները ներկայացնում են իրենց նախընտրած մարդի հողատիպերը , ցույց տալով կիրառական կողմերը:</p>

		<p>ը՝</p> <ul style="list-style-type: none"> • Որո՞նք են բնածին և մարդածին գործոնները • Թվարկեք օդային և ջրային ավազանների աղտոտման հիմնական աղբյուրները • Ինչու՞պի տի պահպանենք անտառը 	
<p>8. Անդրադարձ (2-3 թույլ)</p>	<p>Ամփոփել դասը՝ վերլուծելով և գնահատելով կատարված աշխատանքը:</p>	<p>Սովորողներին տրվում են հետևյալ հարցերը.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ո՞րն է դասի թեման, դասի նպատակը: - Ի՞նչ սովորեցիք այսօրվա դասից: - Ի՞նչ դժվարությունների հանդիպեցիք: - Դասը ձեր կյանքում որևէ բան կփոխի արդյոք հետագայում 	<p>Պատասխանում են տրվող հարցերին, ներկայացնում առաջարկություններ:</p>

<p>9.Տնային հանձնարարություն (2 թույլ)</p>	<p>Հանձնարարել տնային առաջադրանքը :</p>	<p>Հանձնարարում է տանն ընթերցել ուսումնառության նոր նյութը, գրել փոքրիկ շարադրություն << Անտառն ապրել է ուզում >> թեմայով:</p>	<p>Գրանցում են հանձնարարությունները:</p>
--	---	--	--